

GDK: 907.11:(6)

KAKOVOST GOZDARSKEGA DELA PRI USTANAVLJANJU NARODNIH PARKOV IN REZERVATOV V AFRIKI

Inacio BINTCHENDE*

Izvleček

Kakovostno delo z narodnimi parki in rezervati zahteva razumevanje ekoloških problemov in potreb domačinov. Upoštevanje svetih območij pri ustanavljanju narodnih parkov bi lahko prispevalo k večji učinkovitosti delovanja narodnih parkov. Afričani imajo drugačen pogled na narodne parke od zahodnjakov.

Neposredna in posredna ekonomska korist od narodnih parkov bi povečala pozitivni odnos domačinov do narodnih parkov. Za Afričane je bolj pomembna prehrambena funkcija parkov in rezervatov kot pa ekološka. Ekološka in razvojna politika sta povezani.

Ključne besede: narodni park in rezervati, kakovost, Afrika

THE ROLE OF FORESTER'S WORK IN THE FOUNDATION OF AFRICAN NATURE PARKS AND RESERVES

Abstract

High-quality work in nature parks and reserves requires knowledge of ecological problems and of the needs of indigenous people. Having respect for existing holy places when nature parks are set up may contribute to their better operational efficiency. African views on nature parks differ from those of the Westerners.

Direct and indirect economic benefits from nature parks would reinforce a positive attitude of indigenous population to the parks. For the Africans, the function of parks and reserves as a source of food is much more important than their ecological function. Ecological and developmental policy are interlinked.

Key words: nature parks and reserves, quality, Africa

1 UVOD

Večina držav po svetu poskuša rešiti ekološke probleme tudi z ustanavljanjem narodnih parkov in rezervatov. Po drugi strani pa narodni parki in rezervati povzročajo domačinom veliko težav. Ustanavljanje nekaterih narodnih parkov v Afriki je potekalo brez upoštevanja potreb in interesov domačinov. Interesi so bili zlasti zanemarjeni v času kolonizacije.

Pričakovane koristi narodnih parkov in rezervatov za domačine se niso pokazale realne. Sprememba klimatskih razmer in pomanjkanje obdelovalnih površin zaradi večanja števila prebivalstva so posebej povečali pritisk domačinov na ustanovljene narodne parke in rezervate ter onemogočajo odpiranje novih.

Delo v rezervatih in posebej v narodnih parkih je interdisciplinarno. Narodne parke in rezervate sestavljajo različni ekosistemi. Gozdarjevo kakovostno delo se razvije lahko samo ob razumevanju narave in človekovih potreb.

2 TRADICIJA KOT OSNOVA ZA KAKOVOSTNO UVELJAVITEV KONCEPTA NARODNIH PARKOV IN REZERVATOV V AFRIKI JUŽNO OD SAHARE.

Zahodnjaški koncept narodnih parkov se je hitro razširil po Afriki južno od Sahare. Temu sta veliko pomagali zahodnjaška znanstvena in tehnična tradicija. Evropski koncept se je močno uveljavil tudi zaradi učinkovitega difuzijskega procesa, ki ga je bil deležen. Pri tem pa se je slabo uveljavil čisti afriški koncept o narodnih parkih. Primeri iz različnih literatur pa so dokazali, da sta kljub temu difuzijski in prisvojitveni proces narodnih parkov potekala v različnih obdobjih po Afriki tudi z uporabo afriškega koncepta (BURNETT / BUTLER HARRINGTON 1994).

Ustanovitev narodnih parkov in podobnih rezervatov zahteva razumevanje ekoloških problemov, ki se bodo zmanjšali z uvedbo določenih prostorov pod posebnim režimom gospodarjenja.

Najbolj razširjeno mnenje po svetu je, da je ideja o ustanovitvi narodnih parkov nastala z nastankom narodnega parka Yellowstone leta 1872. Prisvojitve narodnih parkov se je začela v Južni Afriki in se razširila po preostalih delih južno od Sahare. Širitev je potekala počasi na nedostopnem, na ekonomsko

zaželenem aridnem in hribovitem območju Afrike (BURNETT 1994). Ker so narodni parki kulturno prepleteni, je njihova globalna prisvojitve domnevno nastala iz difuzijskega procesa.

Pojem difuzija (razširitev) je bil do zdaj uporabljen na različnih področjih kot predmet raznih obravnav od matematike, biologije do družbenih ved (BURNETT / BUTLER 1994). Navezava pojma z razširitvjo narodnih parkov ima svoj pomen. Narodni parki so vezani na prostor in jih zato označuje geografski opis. Gozd kot sestavni del ekosistema narodnih parkov se razprostira v tem prostoru.

Difuzija pomeni spontano mešanje plinov, ki so v stiku s tekočino in raztopinami z različnimi koncentracijami. V našem primeru obravnave pomeni difuzija mešanje idej o narodnih parkih. Te so nastale na različnih geografskih območjih, v različnih biogeografskih regijah. Po tej teoriji prenovitev poteka poredkoma, največkrat samo enkrat. Prisvojitve kot prilagajanje je biološki pojem, vezan na organizem in okolje in opisuje učinkovitost kombinacije različnih idej. Delovanje narodnih parkov, ob vseh problemih, s katerimi se srečujejo afriške države za njihovo ohranitev, ne kaže prisvojitve.

Difuzijski proces prenašanja ideje narodnih parkov je intenzivno potekal v času kolonizacije in poteka še danes. Med kolonizacijo je potekal prek administrativnih oblasti, ki so prenašale ideje iz enega središča v drugo. Po kolonizaciji pa so ideje prenašali afriški študenti v tujini in naraščajoča masovna komunikacija, ki je vidno vplivala na difuzijo idej.

Strah pred izgubo nekaterih vrst (živalskih in rastlinskih) je mednarodne organizacije prisilil k povečanju svetovanja in pomoči državam pri ustanovitvi, zaščiti in gospodarjenju z narodnimi parki.

V afrotropskem območju so registrirani 503 parki in podobni rezervati, ki obsegajo 126.457.088 ha površin v 35 biogeografskih regijah (BURNETT/ BUTLER, 1994). Burnett in Butler (1994) sta obravnavala razširitev 472 narodnih parkov po 19 biogeografskih regijah. Naravovarstvena akcija v vseh biogeografskih regijah je potekala nepretrgoma 35 let. Značilna so tri obdobja: prvo se je začelo leta 1936 in trajalo do 1946, drugo od 1950 - 1959, tretje od leta 1964 - 1971.

V prvem obdobju je bilo ustanovljenih 19.35% vseh narodnih parkov in podobnih rezervatov na 9.80% površin. V drugem obdobju 64.57% parkov na 71.52% površin in v zadnjem obdobju 16.08% parkov na 18.68% površin (BURNETT /

BUTLER 1994). Največ parkov je nastalo v začetnem in v srednjem obdobju (1950 - 59).

Zgodaj ustanovljeni parki in podobni rezervati so v glavnem v južni Afriki. Največja prisvojitve narodnih parkov je potekala v obdobju med drugo svetovno vojno in v začetnem obdobju afriške neodvisnosti. Značilnost parkov, ustanovljenih v drugem obdobju je, da so v glavnem velikopovršinski. Večina teh parkov je v savanski biogeografski regiji, ki je takrat imela veliko prednost pri ustanavljanju klasičnih narodnih parkov za zaščito živali. Pri ustanavljanju velike večine parkov niso bile kaj dosti upoštevane njihove posledice za domačine. Ustanavljanje parkov na puščavskem območju je potekalo po neodvisnosti. Angleži, ki so bili znani kot največji ustanovitelji parkov v Afriki, so bili do puščavskega območja precej indiferentni, ker je bilo to območje zanje ekonomsko nezanimivo (BURNETT/ BUTLER 1994).

Difuzijski proces parkov in podobnih rezervatov je ponekod pokazal nekatere pomanjkljivosti. Tak primer predstavlja narodni park na visokem hribovitem območju Etiopije, ki je nastal z namenom tekmovati s Kenijo. Kenija je takrat že pridobivala veliko sredstev s turistično industrijo svojih narodnih parkov (BURNETT/ BUTLER 1994).

Analiza je pokazala, da je prisvojitve narodnih parkov v afrotropskem območju po biogeografskih regijah potekala povsod in hitro. Ker je bilo ustanavljanje narodnih parkov takrat sprejeto kot modna novost, je prisvojitve ponekod potekala nepremišljeno in bila včasih naivno razumljena. Večina površin, ki jih danes IUCN (1987) šteje za narodne parke in rezervate, ni bila zajeta vanje v času njihove razglasitve. Prvi narodni parki so bili ustanovljeni iz drugačnih razlogov kot poznejši. Pri ustanovitvi prvih parkov je bil glavni vzrok strah pred ekološkimi katastrofami. Kasnejši parki pa so bili ustanovljeni na podlagi celostnega vsebinskega razumevanja parkov.

Na drugih območjih je prisvojitve potekala počasi in so jo v glavnem vodile že neodvisne države, brez neposrednih pritiskov zahodnjakov. Ta neodvisna prisvojitve narodnih parkov govori o njihovi veliki koristi v Afriki. Vendar pa obstajajo tudi parki ustanovljeni na napačnih osnovah.

Zgodaj ustanovljeni parki in rezervati v Afriki so: Cape sclerophyll (fynbos) v Južni Afriki, parki na nemškem delu namibijske biogeografske regije ter parki v francoski biogeografski regiji Madagaskarja (Burnett in Butler 1994). Biogeografski

regiji, ki imata dolge izkušnje pri gospodarjenjem z narodnimi parki in podobnimi rezervati sta v južnem delu Afrike. Ekološka skrb, ki se je razvila v tem delu samostojno, je bila prenesena na druge države pod angleško vladavino.

V začetku je bil glavni vzrok za ekološko skrb v Južni Afriki strah pred sušo. Prvi narodni parki in rezervati so bili zato v glavnem na območjih z bogatimi vodnimi viri. Cilj narodnih parkov in rezervatov v Južni Afriki se razlikuje od cilja drugih narodnih parkov in rezervatov. Narodni parki in rezervati v vzhodni Afriki so bili namenjeni zaščiti živali. Parki in rezervati na francoskem Madagaskarju pa imajo tudi svoje posebnosti (BURNETT IN BUTLER 1994).

Mnenje o spontanem mešanju idej kot procesu, ki je vplival na nastanek narodnih parkov in rezervatov, lahko pomaga pojasniti nekatera dejstva o izvoru le-teh. Treba je tudi upoštevati, da proces prenosa idej lahko vpliva na preoblikovanje inovacije. Iz tega bi lahko sklepali, da so parki, ustanovljeni v novejšem času, nekakšna mešana ali prepletena oblika evropskih in afriških konceptov. Najbolj logična in lažja varianta mešanja konceptov naj bi bili že priznani posebni rezervati med Afričani.

Nekaj podobnega se je dogajalo v Keniji, kjer so domačini razvili svojo ekološko skrb neodvisno od Evropejcev. Preglednica št. 1 prikazuje območja, ki so jih izbrale nekatere etnične skupine in njihov dejanski status.

Preglednica 1: Posebna območja pred kolonizacijo in njihov dejanski status, Kenja

OBMOČJA	Etnična skupina za katero so območja posebna	Dejanski status območja
Mt. Kenija	Kikuyu	Mt. Kenijska rezer. biosf
Kinangop	"	Narodni park Aberdares
Kianjahi	"	Neznan
Krater Longonot	"	Narodni park Hell's Gate
Mount Kyumbe	Kamba	Narodni park Tsavo West
Ruma Bush	»domačini«	Narodni park Ruma

Vir: Burnett in Butler 1994

Obstaja dvom o tem, ali je difuzijski proces vplival na ustanovitev in širjenje narodnih parkov in podobnih rezervatov v Afriki. Podrobna analiza je pokazala, da so prvi ustanovljeni narodni parki in rezervati po afriških krajinah bolj ali manj povezani le z evropskim romantizmom. Drugačna ekološka razmerja v Afriki so zahtevala od Evropejcev tudi drugačen odnos in skrb do okolja.

Ustanovljeni narodni parki in rezervati imajo veliko pomankljivosti, ki danes oblikujejo problematiko njihovega vodenja. Ustanovljeni so bili namreč brez jasnih ciljev; meje na zemljevidu pa so zrisali, ne da bi upoštevali dejanske razmere na terenu. Celoten proces je bil voden brez ocene o možnih posledicah za lokalno prebivalstvo.

Moramo pa poudariti, da je pri upravljanju s parki in rezervati izrazito prevladal evropski koncept nad afriškim, kar se kaže v vedno manjšem uspehu pri njihovem vzdrževanju. Upoštevanje priznanih in svetih območij kot potencialnih območij za ustanovitev novih narodnih parkov oz. rezervatov bo kakovostno vplivalo na razumevanje letih pri domačinih.

2.1 Zahodnjaški romantizem proti afriški realnosti

Estetska vloga narave kot del duhovnih in umetniških vrednot je igrala bistveno vlogo pri angleškem konceptu razumevanja in zaščite narave ter pri ustanavljanju narodnih parkov in rezervatov. Ker je bil koncept o estetski vlogi narave in krajine idealiziran, je deloval v smeri ločevanja človeka od narave. Idealizirano predstavo znanega likovnega umetnika o krajini je treba namreč udejaniti. Največji angleški krajinski parki so v glavnem predstavljali idealizirano naravo. Temeljili so na slikarstvu takratnih velikih slikarjev, kot sta npr. Claude Lorrain in Gaspard Poussin (NEUMANN 1995).

V takšni idealizirani predstavi ne sme biti sledu človeškega dela. Nova tehnologija je bogatim kapitalistom omogočila spreminjati naravo v izmišljeno obliko. To je vplivalo na ustvarjanje podeželja brez kmeta. Angleži so to miselnost uvozili v vzhodno Afriko ne glede na drugačne razmere in realnost. V Tanzaniji je angleški koncept zaščite narave z narodnimi parki potekal sočasno s konceptom intenzivne proizvodnje v kmetijstvu: Naravo razviti, ne samo zaščititi. Ta dva procesa, razvoj in zaščita, sta bila prostorsko strogo ločena. Iz narodnega parka Serengeti je bilo treba preseliti tisoč ljudi. Tisočletni vplivi tanzanijskih narodov pri oblikovanju krajine na tem območju so bili sedaj brez pomena. Nastala je velika razpoka v tradicionalnem konceptu zemljiške lastnine in rabe krajine ter prostora v Afriki. Angleški koncept v drugih državah v Afriki se tudi ni preveč razlikoval od tega v Tanzaniji.

Države, ki so kolonizirale Afriko, so imele različne pristope k afriški kulturi in tradicionalnem načinu uporabe prostora. Obe veslesili v Afriki, Anglija in Francija

sta različno razumeli naravo, okolje, živalski svet in politiko zaščite narave. Ekološka razlika je dovolj ugodno vplivala na ustanavljanje narodnih parkov in rezervatov pri eni in manj pri drugi državi. Francozi niso v svojih kolonijah vplivali tako močno na tradicionalni način rabe prostora kot Angleži. To pomeni, da so manj sodelovali pri njihovem razvoju. Nemci pa so omogočali tradicionalne dejavnosti v ustanovljenih narodnih parkih in rezervatih.

Vpliv zahodnoevropske miselnosti je še zmeraj navzoč v afriški družbi. Tako je tudi z oblikovanjem politike upravljanja narodnih parkov in rezervatov. Vpliv je še močnejši tam, kjer so majhne finančne možnosti. Stroški za zaščito kvadratnega kilometra narodnega parka v Zimbabveju znašajo 200 dolarjev, država pa je zmožna pokriti samo 80% teh stroškov. Druge države pa namenjajo za zaščito kvadratnega kilometra komaj 0.50 dolarja (WESLEY BURNETT IN CONOVER 1989). Večino sredstev zagotavljajo zahodnoevropske države. Glede na pomen narodnih parkov in rezervatov za vse človeštvo je ta pomoč dobrodošla. Pri tem je treba upoštevati afriško realnost in tradicionalne navade.

Veliko je dokazov za to, da Afričani gledajo na narodne parke in rezervate drugače kot zahodnjaki. Ta razlika je postala bolj očitna zaradi gospodarskih razmer, ki tudi močno vplivajo na upravljanje z narodnimi parki.

Za primer vzemimo rekreacijsko vlogo narodnih parkov. Rekreacija pomeni Afričanom močno socialno dejavnost in ima le majhno vlogo pri osebni aktivnosti in osebni uresničevanju. Vrsta osebnih dosežkov, ki jih zahodnjaki asociirajo z rekreacijsko vlogo narodnih parkov, za Afričane nima posebnega pomena. Pomen narodnih parkov kot rekreacijskih virov je zato majhen.

Zahodnjaki so v Afriki skrbeli za širitev obdobja romantizma, niso pa dovolj upoštevali transcendentizma, ki ima med Afričani večji pomen. Afriške kolonialne izkušnje so bile osnovane na ekonomskem izhodišču in političnem razvoju, ne pa na estetski in psihološki paradigmi. S tema dvema bi lahko nastala boljša in sprejemljivejša osnova za zaščito narodnih parkov in rezervatov.

Filozofska perspektiva teh razlik je poudarjena z izkušnjo, ki so jo Afričani dobili na svojem lastnem ozemlju. Večina Afričanov, tudi elita, je izrazito bližje podeželju v primerjavi z zahodnjaki. Nauk iz te izkušnje je, da jim narava krade kruh in da divjina ubija (BURNETT/ CONOVER 1989). V afriškem kontekstu ima ta nauk močan pomen. Izkušnje so se oblikovale predvsem v obdobju kolonizacije, nekatere pa tudi v novejšem času.

Tak primer je zasmehovanje domačega znanja in tradicionalnega načina uporabe prostora takratnega misionarja Roberta Moffata v južni Afriki (GROVE 1989). Njegove trditve zavrača razlaga, ki jo imajo domačini o ekoloških procesih. Južna Afrika je namreč v letih 1820-1823 doživljala najhujšo sušo, ki jo je po Moffatovem mnenju povzročil tradicionalni način obdelovanja zemlje. Pregarjanje domačinov iz rezervatov je imelo opravičilo v Moffatovi trditvi. Za zmanjšanje vpliva suše so nastale ideje o namakalnih sistemih, o kontroli vsake dejavnosti domačinov, v parkih je bilo treba nasaditi drevesne vrste z vseh koncev angleškega kraljestva, itd (GROVE 1989). Za izvedbo teh idej je bil potreben določen tehnološki napredek. Ekološki problemi se ne dajo rešiti s tehnologijo.

Upoštevati je treba tudi dejstvo, da je nekaj Afričanov z urbano miselnostjo, ki pa se je razvila po zgledu evropske. Ta fundamentalna razlika med afriškimi in evropskim konceptom narodnih parkov se kaže predvsem v zapletih pri upravljanju z narodnimi parki. To je poseben primer dveh področij upravljanja, pri katerih imajo zahodnjaki svoj koncept narodnih parkov, ki bi ga po njihovem morali prevzeti tudi drugi narodi.

Če potegnemo vzporednico pri upravljanju z narodnimi parki in rezervati, so narodni parki obsojeni na propad. Vloge parkov so namreč različne; eni so namenjeni temu, da privabljajo več obiskovalcev, drugi imajo lokalno zaščitno vlogo. Na drugi strani pa so domačini, ki se potegujejo za večjo obdelovalno površino. Parki Yellowstone v ZDA, Vanoise v Franciji in podobni parki v Maliju, Senegalu in na Slonokoščeni obali se med seboj razlikujejo. Definicija narodnega parka povezuje vse parke, ne pa tudi ukrepov upravljanja z njimi. Homogeniziranje ukrepov upravljanja povzroča nasprotje med Afričanom in njegovo naravo.

Ustanavljanje narodnih parkov v Afriki kot moda, ki je razširjena v zahodni Evropi, predstavlja Afričanu grožnjo njegovemu preživetju. Zahodnoevropska moda se še hitreje širi, ker ponuja veliko finančno pomoč, ki pa ne služi dejanski potrebi narodnih parkov in njihovi učinkovitosti. Eden od primerov neuspehov pri poskusu kopiranja zahodnoevropske mode sta urbana afriška družba in arhitektura.

Lokalno prebivalstvo vidi v narodnih parkih strukturo, ki je njihovim potrebam tuja in zanje narodni parki koristijo samo vladi in tujcem. Taki primeri so: Senegal, na jugovzhodu Burkine Fasso in na severu Slonokoščeno obalo (SOURNIA 1990).

Rast števila prebivalstva in sprememba klimatskih pogojev sta povečali pritisk prebivalstva na še nedotaknjene ekosisteme. Potreba po obdelovalnih površinah in pašnikih se vsak dan veča.

Sodelovanje domačinov pri upravljanju z narodnimi parki in omogočanje izkoriščanja nekaterih naravnih bogastev v narodnih parkih v meji ekološkega ravnotežja bosta omogočila reševanje nasprotij med upravljalci in lokalnim prebivalstvom. Bogastvo narodnih parkov so predvsem obnovljivi naravni viri, ne pa rudnine.

Kakovostno upravljanje in učinkovitost narodnih parkov se kaže v sposobnosti razumevanja potreb domačinov in njihovi uskladitvi. Nujno je potrebno zmanjšanje razlik med teoretičnimi stališči in dejanskimi razmerami.

Zahodnjaški koncepti so še zmeraj navzoči v politiki upravljanja z narodnimi parki v Afriki. Selekcija pozitivnih osnov pa ni nikoli odveč.

3 KAKOVOSTNO DELO V NARODNIH PARKIH IN REZERVATIH ZAHTEVA USKLADITEV MED MOŽNOSTJO, POTREBAMI IN CILJI

Zaradi velike pestrosti rastlinskih in živalskih vrst ter velike endemičnosti le-teh izpolnjuje Afrika naravne pogoje, potrebne za ustanavljanje narodnih parkov in rezervatov. Število vseh vrst na svetu je ocenjeno na 5-30 milijonov, znanih pa je le 1.4 milijona. Po številčnosti rastlinskih in živalskih vrst zaseda Afrika tretje mesto, za Južno Ameriko in jugovzhodno Azijo. Ker nekaterim vrstam preti iztrebljenje zaradi različnih človekovih dejavnosti, je ustanavljanje narodnih parkov in rezervatov pomembna dejavnost. Cilj narodnih parkov in rezervatov je torej zaščita in ohranitev vrst za prihajajoče generacije. Ob tem pa je potrebno, da človek na znanstveni ravni spozna delovanje vrst v naravnih ekosistemih ter preuči koristi, ki jih imajo za človeka.

Narodni parki so prostorsko locirani. Raznolikost človekovih potreb zahteva različne uporabe prostora v različne namene. Nezmožnost usklajevanja potreb v prostoru, kjer so tudi parki in rezervati, izvira iz nasprotovanja med privrženci narodnih parkov, lokalnim prebivalstvom, ki se počuti prikrajšano in državo. Dejavnosti, povezane s kmetijstvom, lov in pridobivanje lesa za kurjavo v zadnjem

času tudi znotraj parkov in ob narodnih parkih narekujejo nadaljnji obstoj že obstoječih narodnih parkov ter iskanje možnosti za ustanovitve novih.

Na podeželju ima nadzor nad naravo enak pomen kot nadzor nad ljudimi. Vsak nov načrt za ustanovitev parka ali rezervata pomeni spremembo kulturnih in kmetijskih navad domačinov. Načrti za ohranitev narave in razvoj uvajajo prostorsko ločitev kulture od narave, proizvodnje in potrošništva. Spreminjajo afriško krajino, vplivajo na zemljiške odnose, na običajno kontrolo zemljišča ter na naravne vire.

Območja, določena za narodne parke so ponekod tako velika, da posegajo v osnovne prostorske potrebe lokalnega prebivalstva. Park Niokolo-Koba je ob ustanovitvi obsegal 260.000 ha površin. V 42 letih obstoja je povečal površino za 3.5 krat in sedaj obsega 913000 ha (SOURNIA 1990). To povečanje je v nasprotju z rastjo števila prebivalstva v Senegal. Kljub ekološki donosnosti in učinkoviti zaščiti parka je park ekonomsko nerentabilen. Njegova velika razprostranjenost paralizira mnogo dejavnosti na območju vzhodno od Senegala. Vlada se je odločila zgraditi cesto skozi park. Gledano z vidika varovanja parka in ekologije je odločitev vprašljiva. Ustanavljanje narodnih parkov in drugih zaščitnih območij omejuje dostop lokalnega prebivalstva do naravnih virov.

Narodni park Nimba v Gvineji (na meji med Gvinejo, Liberijo in Slonokoščeno obalo) na površini 17130 ha, ki je bil od leta 1944 mednarodni rezervat in od leta 1981 razglašen za UNESCO-v naravni spomenik, je ogrožen. Gvinejska vlada se je že odločila, da bo začela izkoriščati rudnine na površini 200 ha tega parka.

Ogenj se pogosto uporablja v kmetijski dejavnosti. Ponekod v Afriki je celo povezan s kulturo nekaterih etničnih skupin. Domačini požigajo gozd iz navade, ob čiščenju kmetijskih površin. Požigajo tudi zaradi lova in boljših pogojev za pašo. Z ognjem preganjajo nevarne živali iz bližine naselij. Z njim pridobivajo les za kurjavo in tudi izboljšujejo pogoje za rast slamnih trav, potrebnih za pokrivanje streh. Požigajo tudi iz maščevanja. Nekatere razlage pogoste uporabe ognja pri domačinih se ujemajo z znanstvenimi razlagami.

Ker se ogenj uporablja v mnogih dejavnostih, so narodni parki tudi zaradi tega precej ogroženi. Primer je narodni park v severnem Beninu, kjer je bil od leta 1950 do leta 1975 požar v 49 % primerov vzrok pojava savane in zaprtih gozdov (HOUGH 1993). Lokalno prebivalstvo vidi v narodnih parkih nevarnost za povečanje števila nevarnih živali. Narodni parki so zato izpostavljeni požarom,

ker jih lokalno prebivalstvo jemlje kot območje, kjer se zadržujejo živali, nevarne njegovim poljem. V Akwaya-i (Kamerun) je 200 slonov uničilo 300 hektarjev njiv, od katerih je živel 5000 ljudi (ATEH, 1996). Tekmovanje za hrano in vodo sta glavna vzroka konflikta. Sloni lahko pojedjo 140 kilogramov rastlinstva in spijejo 100 litrov vode dnevno. Pri iskanju vode lahko prehodijo tudi 30 km in ob tem uničujejo rastlinje na svoji poti.

Stalno iskanje novih površin za kmetijske namene ogroža veliko večino narodnih parkov. Od 216 narodnih parkov, objavljenih na seznamu IUCN iz leta 1985, je 34 že v procesu obdelovanja ali pod kmetijsko zasedbo (BURNETT /CONOVER, 1989). Seznam vključuje znane parke kot so Waza v Kamerunu in Seregenti v Tanzaniji, kjer lokalno prebivalstvo enostavno odstranjuje znake, ki označujejo meje narodnih parkov in rezervatov.

Lov je med Afričani zelo razširjen zaradi osnovnih potreb po mesu. Lov na živali v Afriki še zmeraj predstavlja zelo pomemben vir pridobivanja proteinov v prehrani. V Zairu je 87% proteinov, ki jih dobiva prebivalstvo živalskega izvora (SOURNIA 1990). V večini afriških držav je ta odstotek bolj ali manj na isti ravni. Najbolj je sedaj razširjen komercialni lov, ki najbolj ogroža živali v narodnih parkih in rezervatih. Zaradi tega pride večkrat do divjega lova. Narodni park Boucle v Maliju izgublja zaradi tega 90% svoje favne (SOURNIA 1990). V divji lov je vpletena tudi država, ker ima lov mednarodno komercialni pomen. Brez vpletenosti posameznikov iz državnih institucij je težko izvedljiv.

Protipožarne ograje ne morejo zaščititi narodnih parkov pred namerno podtaknjenim ognjem iz maščevanja. Izobraževanje ljudi ne more kaj dosti vplivati na običaje, ki so včasih še poudarjeni zaradi potreb. So pa drugi prijemi, ki imajo lahko večje učinke:

1. Vključitev verskih poglavarjev in drugih spoštovanih voditeljev iz lokalne družbe blizu narodnih parkov v njihovo zaščito.
2. Intenziviranje proizvodnje lesa drevesnih vrst, iskanih za kurjavo, z uporabo agrogozdarskega sistema. Tudi organiziran lov je lahko učinkovit. Parki morajo biti neposredno vključeni v proces razvoja podeželja in promocije ustreznih metod in tehnike intenzivnega gospodarjenja z dosegljivimi prostorskimi viri. Ne smemo spodbujati dejavnosti, ki bi pospeševale tekmovalnost v pridobivanju večjega prostora. Na primer monokulturno kmetovanje z nekaterimi kmetijskimi pridelki kot npr. bombaž, itd.

3. Zaščitna ograja okrog parka bi zaščitila njive domačinov pred divjimi živalmi in zmanjšala nenamerne požare. Ograja se je pokazala kot učinkovita zaščita v Zimbabveju in Malawiju (HOUGH 1993). Vendar pa so take ograje drage.
4. Izboljšati je treba odnose med upravljalci narodnih parkov in lokalnim prebivalstvom. Omogočiti, da bodo imeli domačini neposredne koristi od narodnih parkov in zaščiteneh območij.

Vse predlagane rešitve so osnovane na dvostranski komunikaciji med upravljalci narodnih parkov in domačini, ki kmetujejo na območjih, ki mejijo na narodne parke. Več različnih ciljev rabe prostora bo tako omogočilo nastanek blažilnega območja pred narodnimi parki in rezervati.

Zaradi velikih potreb po obdelovalnih površinah gredo domačini daleč od svojih tradicionalnih območij, da najdejo prosta zemljišča. S tem so pritegnjeni k povezovanju s svojimi parki. To pa rojeva konflikte. Divji lov za preživetje raste in parki so izpostavljeni množičnemu izkoriščanju lesa za kurjavo ter stranskih gozdnih proizvodov. Če ne delujejo zakoni, pride še do paše in kmetovanja na teh območjih. Nekaterne vlade ne omogočajo domačinom izkoriščanja teh bogastev, omogočajo pa razvoj turizma, ki služi samo manjšini. Narodni parki so še naprej dobra izhodišča za zaščito rastlinskih in živalskih vrst.

4 ODVISNOST KAKOVOSTNEGA DELA V NARODNIH PARKIH IN REZERVATIH OD EKONOMSKIH MOŽNOSTI

Afrika doživlja ekonomsko krizo, upravljalci narodnih parkov in rezervatov pa poskušajo na različne načine privabiti čim večje število obiskovalcev. Sredstev, namenjenih zaščiti narodnih parkov in rezervatov v Afriki, vedno primankuje.

Afriške, gospodarske razmere so glavni razlog za majhna vlaganja kontinenta v parke in gospodarjenje z naravo. Gospodarske razmere enostavno ne morejo zagotoviti več kot samo najbolj osnovne ukrepe gospodarjenja z narodnimi parki. Bruto narodni dohodek vseh 30 držav doseže približno 3.5% bruto narodnega dohodka ZDA, število prebivalstva pa je 1.36 krat večje kot število prebivalstva ZDA (BURNETT, 1989). S temi finančnimi sredstvi, morajo vlade teh držav omogočiti izvajanje vseh razvojnih aktivnosti, potrebnih za razvoj.

Drugi vidiki so v politiki razvoja turizma, v nepremišljenem vlaganju pridobljenih turističnih sredstev in sredstev, pridobljenih od mednarodnih organizacij ter

ekonomska korist narodnih parkov, namenjena domačemu prebivalstvu. Ti vidiki povečujejo nasprotovanja, ki ogrožajo obstoj narodnih parkov in rezervatov.

Mnogo držav je pričakovalo veliko dohodkov od ustanovljenih narodnih parkov. Spodbuda za to je bila Kenija, ki je imela pozitivne izkušnje s turističnimi obiski v svojih narodnih parkih v sedemdesetih letih. Drugje po Afriki, vključno s Kenijo, je rezultat turistične vloge narodnih parkov in rezervatov vsako leto manjši. V francoskem delu Afrike ni narodnega parka, ki bi ga obiskalo več kot 5 - 6 tisoč obiskovalcev na leto (razen narodni park vulkanov v Ruandi). Le 10-20% hotelskih zmogljivosti v Senegalu, na Slonokoščeni Obali, Togu, itd, je letno zasedeno. Kenijo, ki je v vrhu turistične industrije (za afriške razmere), povezane z narodnimi parki, obišče od 600-700 tisoč ljudi letno (Sournia 1990). Statistika o turističnih obiskih v narodnih parkih v Afriki je lahko primerljiva samo z najboljšimi neznanimi narodnimi parki v ZDA in v Evropi (glej tabelo Burnetta in Conoverja 1989).

Strategija razvoja turizma v narodnih parkih je v svojem bistvu slaba. Razvoj turistične infrastrukture ob narodnih parkih ne upošteva tradicionalnih vrednot krajev v katerih so parki. Namesto koristi turizem povzroča veliko ekonomskih problemov. Kenija kaže, da turizem povzroča resne ekološke posledice. Na upoštevanje tradicionalnih vrednot pri razvoju turizma ob narodnih parkih pa kaže primer parka Nazinga, kjer je število obiskov približno enako številu obiskov v vseh drugih parkih na istem območju (Slonokoščena obala, Mali, Niger, Benin, itd). Nastanitveni pogoji v tem parku so zgrajeni tradicionalno in so dobro usklajeni z naravo (SOURNIA 1990).

Najmanj koristi od sredstev, ki jih prinaša turizem in jih daje mednarodna organizacija za zaščito narodnih parkov in rezervatov, imajo domačini, ki živijo v neposredni bližini parkov. Korist ima le majhno število ljudi na visokih položajih v vladnih in državnih institucijah. Za Afričana, ki živi na podeželju, daleč stran od tržne ekonomije, povezane s profitom, povečanje bruto narodnega dohodka nima nobenega pomena. Ponavadi govorimo o zahodni predstavi, podobi, osnutku, ideji parkov in turizma za ekonomski razvoj. Lokalne posledice tega razvoja pa so ekonomske težave in iztrebljanje. Najskrajnejši primer je narodni park v Ugandi, kajti njegova ustanovitev je povzročila izginotje cele etične skupine, ki je prej bivala na tem območju (BURNETT/ CONOVER 1989). Parki ne morejo obstajati kot branik zaščite okolja v očeh lačnih ljudi. Stvaren dosežek sistematične ekonomske porazdelitve sredstev je lahko samo v razumevanju vloge lokalnih razmer in tradicije ljudi v okolju narodnega parka.

5 UGOTOVITVE

Narodni park kot zaščiteno območje je del zemljišča, lahko tudi gozdnega, ki je načrtno prepuščeno zaščititi biološke raznovrstnosti ali naravnemu razvoju in zaščititi kulturno pomembnih naravnih virov. Upravljanje poteka pod posebnim režimom odvisno od kategorije zaščitene območja. Po IUCN obstaja šest kategorij upravljanja (IUCN 1994). Funkciji narodnega parka naj bi bila tudi prilagojena kategorija upravljanja. Narodni park ali rezervat predstavljata določeno tipično ali izjemno prostorsko ali gozdno skupnost z nujnim celotnim okoljem. Narodni parki in rezervati so sociokulturne institucije, ustvarjene za delno reševanje ekoloških problemov države ali ekonomskih razvojnih problemov.

V rezervatih in narodnih parkih so prepovedane vse gospodarske, rekreacijske, raziskovalne in ostale dejavnosti, ki bi kakorkoli spremenile obstoječe naravno stanje in vplivale na nemoten naravni razvoj v prihodnosti. Rezervati imajo predvsem znanstveno raziskovalni in splošno kulturni namen (MLINŠEK 1980). Narodni park Korup v Kamerunu igra pomembno znanstvenoraziskovalno vlogo. V parku je namreč pragozd, star 60 milijonov let. Njegova značilnost je tudi pestrost rastlinskih in živalskih vrst. V njem je okrog 1000 rastlinskih vrst, 1300 živalskih vrst, 119 sesalcev in 15 primatov. Od vseh vrst je 60 vrst endemičnih in 170 jih je na rdečem seznamu ogroženih (RUITENBEEK 1992).

Zaradi ekološkega, kulturno-raziskovalnega in gospodarskega pomena narodnih parkov in rezervatov je njihovo ustanavljanje razširjeno povsod po svetu. Afrika ni nobena izjema. Po seznamu IUCN (1987) je v Afriki, južno od Sahare, ustanovljenih 503 narodnih parkov in podobnih rezervatov, zajemajo 126.457.088 ha površin. Skupaj s parki in rezervati v državah severno od Sahare je število še večje.

Glede na kategorijo upravljanja z narodnimi parki in režima upravljanja z rezervati je veliko narodnih parkov in rezervatov izgubilo svojo prvotno funkcijo. Stanje parkov in rezervatov je namreč v Afriki vsako leto slabše. Cilji, ki naj bi jih dosegli narodni parki in rezervati, niso bili prilagojeni dejanskim potrebam prebivalstva, ki biva na območjih narodnih parkov. Upravljanje z zaščitnimi območji je vedno poudarjalo nadzor in predpise, ki so povzročali inkopatibilnost med interesi dveh skupin. Domačini so vedno igrali podrejeno vlogo. Zaščitne ukrepe, kot na primer kontrolo človekovih dejavnosti v parkih in rezervatih, je treba še naprej izvajati, poudarek pa mora biti na upravljanju, ki bo optimalno povečalo pozitivno interakcijo.

Zahodnoevropski koncept je imel velik vpliv na koncept narodnih parkov in rezervatov v Afriki. Interesi domačinov so bili v času kolonizacije precej zapostavljeni. V obdobju, ko so Evropejci osvajali afriški kontinent, je bila afriška krajina za evropske naravovarstvenike naravna lepota, ki se mora ohraniti. Iz tega videnja Afrike je nastal boj za pravice nad zemljišči med evropskimi naravovarstveniki, njihovim pokroviteljem (kolonialna administrativna oblast) in domačini (NEUMAN, 1995). Za to idejo je stal produkcijski proces kot proces ohranitve narave tudi ob ustanovitvi narodnega parka Serengeti v Tanzaniji.

Veliko etničnih skupin je moralo proti svoji volji zapustiti območja, ki so bila razglašena za narodne parke in rezervate. Kljub temu, da je prek difuzijskega procesa prevladoval evropski koncept upravljanja z narodnimi parki, so se tudi afriški koncepti pokazali za učinkovite. Upoštevanje tradicije in svetih območij, ki so priznana od domačinov, bi učinkovito vplivalo na zaščito narodnih parkov.

Nastale napake pri upravljanju s parki in gospodarske razmere otežujejo doseganje osnovnih ciljev ustanovljenih narodnih parkov in rezervatov. Domačini imajo zato negativen odnos do parkov. Za domačine ima prehrabena funkcija večji pomen kot ekološka. Velika potreba po večji obdelovalni površini pritiska na že obstoječe parke in onemogoča ustanavljanje novih.

Narodni parki in rezervati imajo tudi mednarodni pomen. Rešitev ekonomskih razmer v afriških narodnih parkih naj bi bila tudi mednarodno obravnavana.

Družbene dejavnosti so odločujoči dejavnik za vzdrževanje narodnih parkov in rezervatov v Afriki. Narodni parki in rezervati so sestavljeni iz različnih ekosistemov. Delo z narodnimi parki je tako interdisciplinarno. Ker je gozdarjevo delo v službi narave in človeka, je razumevanje medsebojnih vplivov narave in človeka odločilno za kakovostno gozdarsko delo.

6 SUMMARY

A nature park as a protected area is an area of land or a forest area, which is dedicated to the protection of biodiversity or to the perpetuation of natural development, and to the protection of natural and associated cultural resources. Its management is under a special regime, which depends on the category of a protected area. According to IUCN classification there are six management categories (IUCN 1994). A management category is adjusted to the function of a nature park. A nature park or a reserve represents a certain typical or exceptional spatial or forest community with its entire surroundings. Nature parks and reserves are socio-cultural institutions which were set up as partial solutions to ecological problems of a country or to its economic developmental problems.

In reserves and nature parks, all economic, recreational, scientific and other activities are forbidden which would in any way change their existing natural state and interfere with an undisturbed natural development in the future. Reserves are managed mainly for scientific research and generally cultural opportunities (Mlinšek, 1980). Korup National Park, Cameroon, plays an important scientific role because the park has a sixty-million-year-old virgin forest with about 1000 plant species, 1300 animal species, 119 mammals and 15 primates. Of these species, 60 are endemic and 170 are assigned to the category of endangered species of the Red List (Ruitenbeek, 1992).

Because of their ecological, cultural-scientific and economic importance, nature parks and reserves are set up all over the world. Africa is no exception. According to the IUCN list (1987), 503 nature parks and reserves were established south of Sahara, covering 126,457,088 hectares. This figure is even higher if parks and reserves north from Sahara are also taken into account.

As regards their management categories, a number of nature parks and reserves have lost the function originally assigned to them, because the condition of African parks and reserves has been deteriorating from year to year. Their management objectives were not adjusted to the actual needs of resident population in the area of nature parks. Management authorities kept emphasising the importance of supervision and regulations, which led to a fundamental incompatibility between interests of the two groups. The indigenous population always played a subordinate role. Protective measures such as restriction of human impact in parks and reserves must be further pursued but the emphasis must be on management that will optimally increase a positive interaction.

The West European concept exerted a great influence on the founding concept of nature parks and reserves in Africa. During the time of colonisation, interests of indigenous populations were discriminated against. When the Europeans were colonising the African continent, European environmentalists considered the African landscape a natural beauty that had to be preserved. This attitude led to a fight for the rights to the land between European environmentalists and their patrons (the colonial administration) on the one side and indigenous population on the other (Neuman, 1995). This concept was supported by the production system as a nature conservation process during the foundation of Serengeti National Park in Tanzania as well.

A number of ethnic groups of people had to leave, against their will, areas designated as nature parks and reserves. Despite the fact that the European concept of park management prevailed by means of a diffuse process, the African concept was also proven efficient. Having respect for tradition and existing holy areas that are valued by indigenous population would have a positive impact on the protection of nature parks.

Mistakes of park management and the actual economic situation interfere with the attainment of basic objectives of nature parks and reserves. Therefore, indigenous population has a negative attitude to the parks. The function of parks as a source of food is much more important to them than their ecological function. A great need for more agricultural land is putting pressure on the presently existing parks and makes the creation of new ones impossible.

Nature parks and reserves are of international importance. A solution of economic situations in some African national parks should thus receive international attention as

well. Ecological problems can be solved only within ecological framework. Regions and nations are increasingly interdependent. Ecology and development are interlinked. Different ecological domains are interconnected.

Social activities play a crucial role in the maintenance of nature parks and reserves in Africa. Nature parks and reserves embrace different kinds of ecosystems and thus the work in nature parks is interdisciplinary. Because foresters serve nature and humans, the knowledge of mutual effects of nature and humankind is crucial for the quality of their work.

6 VIRI

- ATEH PATRICE NDE, 1996. When Elefants and men fight.- *New African* 339, Great Britain
- BARNES, J./ BURGESS, J/ PEARCE, D., 1992. Wildlife tourism.- *Economics for the wilds (Earthscan)*, 136-151.
- BURNETT, G. W./ STILWELL, H. B., 1990. National park and equivalent reserve creation in French nad British Africa.- *Society and Natural Resources*, 3,3, 229-241.
- BURNETT, G. W./ BUTLER - HARRINGTON, L. M., 1994 Early national park adoption in sub-Saharan Africa.- *Society and Natural Resources*, 7,2, 155-168.
- BURNETT, G. W./ CONOVER, R., 1989. The efficacy of Africa's national parks: an evaluation of Julius Nyerere's Arusha Manifesto of 1961.- *Society and Natural Resources*, 2,3,, 251-260.
- GROVE, R., 1989. Scottish missionaries, evangelical discourses and the origins of conservation thinking in Southern Africa 1820-1900.- *Journal of Southern Africa Studies*, 15,2, 163-187.
- HOUGH, J. L., 1993. Why burn the bush? Social approaches to bush-fire management in West African national Parks.- *Biological-Conservation*, 65,1, 23-28.
- IUCN, 1994. Parks for life.- Gland, Switzwerland and Cambridge, UK, IUCN 150 str.IUCN, IUCN directory of afrotropical protected areas, Gland, Switzerland, IUCN 1987.
- NEUMANN, R. P., 1995. Ways of seeing Africa. colonial recasting of African society and landscape in Serengeti National Park.- *Ecumene*, 2,2, 149-169.
- Ruitenbeek, H. J., 1992The rainforest supply price: a tool for evaluating rainforest conservation expenditures.- *Ecological-Economics*, 6,1,, 57-78.
- SAUERBORN-SHELL, J./ HESS, S./ GRUNERT, J.,1992. Erfolge flachenbezogener Naturschutzmassnahmen im Pendjari - Nationalpark (Republik Benin): Beschreibung eines Fernerkundungsprojektes. - *Geobotanische - Kolloquien*, 8, 91-96.
- SHARP, J./ BOONZAIR, E., 1994. Ethnic identity as performance: lessons from Namaqualand.- *Journal of Southern African Studies*, 20,3, 405-415.
- SOURNIA G., 1990. Les aires de conservation en Afrique francophone: aujourd'hui et demain espaces a proteger ou espaces a partager?- *Cahiers-d'Outre-Mer*, 43,172, 451-464.

- STUART, S. N./ ADAMS, R. J./ JENKINS, M. D., 1990. Biodiversity in sub-Saharan Africa and its Islands. Conservation, management and sustainable use.- Gland, Switzerland and Cambridge, UK, Occasional papers of the IUCN Species survival commission no. 6 IUCN, 242 str.
- TAFANGENYASHA, C./ CAMPBELL, B. M., 1995. Past human activities in the Sinamatella area of Hwange National Park, Zimbabwe.- Journal of Applied Science in Southern Africa, 1,1, 63-71.